

[Příprava na bytový seminář na téma „to čtvrté“]¹

801110-1

Formulovali jsme a potom i zdůvodnili otázku po „tom čtvrtém“ (vedle subjektu poznání, předmětu poznávaném a poznání samotného). Dokladem je i sám termín „filosofie“.

Už v průběhu dosavadních výkladů jsme poněkud relativizovali noetickou (gnozeologickou) stránku věci; to budeme nyní muset učinit předmětem zvláštního zájmu.

Vztah člověka k nějakému „čtvrtému“ je starší než filosofie, a zejména se uplatňuje v celém životě, nejen v poznání.

Když člověk (= podčlověk) „vypadl“ z přírody, potřeboval zakotvit svůj život v čemsi novém: místo instinktů garantovaly integritu jeho činů archetypy. Tato vazba na pravzory, event. na bohy, dostala v latině jméno *religio* (od *religo, are* – přivázati, uvázati). (Cicero odvozuje od *relego, ere: qui omnia, quae ad cultum deorem pertinerent, diligenter retractarent et tamtam relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo.*)

Relego, ere – opět sebrati, složit, opět projíti, opět čísti, pročítati. Tento výklad poukazuje výrazněji k tomu, že život se opírá o opakování, o návrat, o napodobení něčeho, co tu už bylo. Ale důraz na vazbu není chybný – a je vlastně otevřen i směrem k něčemu, co tu ještě nebylo a není: vazba na budoucnost. (Ovšem pro nás.)

Vazba na archetypy je charakteristická pro mýtus i pro náboženství; rozdíl jev tom, že do mýtu se člověk noří jakoby totálně, celým svým životem, kdežto náboženství se orientuje jenom na posvátné prostory a posvátné chvíle (období, časy). V obou případech však jde o vazbu na něco „čtvrtého“, ovšem náboženství onu jinakost „čtvrtého“ podtrhuje a zvláštním způsobem interpretuje.

Pokleslý mýtus a pokleslé náboženství: magie. Posvátné či božské (ale i ďábelské, satanské) se stává objektem našich činů, naší manipulace. To znamená, že přestává být tím „čtvrtým“.

To „čtvrté“ jako subjekt druhého, jako „ty“. Už ne předmět, ale stále ještě jako jsoucno. Subjekt jako pravé konkrétum. Předmětná povaha (stránka) subjektu a nepředmětná povaha toho „čtvrtého“: „čtvrté“ jako ryzí nepředmětnost.

Bohové jsou chápáni jako vyšší, resp. nejvyšší subjekty. Zůstávají tak v rámci světa. V tom smyslu i pojetí moudrosti jako toho „čtvrtého“, co náleží pouze bohům, je vadné, resp. omezené.

¹ Jde o částečně upravený přepis záznamu z rukopisného sešitu (4. 10. 1980, 17.25). – Pozn. red.

Problematicnost kultu a rituálu: člověk není schopen nechat ze své strany poslední intenci či perspektivu svého života neobsazenu ani předmětem (objektem), ani subjektem. Odtud problematicnost kultické modlitby.

Odtud je zřejmá i problematicnost modlitby jako rozmluvy s nějakým druhým „subjektem“, byť nejvyšším, „absolutním“: personifikace toho „čtvrtého“.

Modlitba jako reflexe či cesta k reflexi; ale ke skutečnému setkání dochází v ek-stazi, nikoli v komunikaci (v nalezení nebo vytvoření něčeho společného – *communis*).

Modlitba jako mlčení, ne však mlčení sfingy, nýbrž mlčení, které je otevřeností, které je nasloucháním.

Člověk je oslovován tím „čtvrtým“. Můžeme reflektovat (podrobit reflexi) to oslovení, jímž jsme oslovováni? Reflexe a interpretace; předpokladem je porozumění, „nahlédnutí“ či spíše „zaslechnutí“. Teprve naše porozumění je také naší aktivitou a může být podrobeno ve stejné míře reflexi.

Filosofie je svou povahou principiální, systematická reflexe. Proto nemůže být cestou k tomu „čtvrtému“, může takovou cestu jen po jisté stránce připravovat, a to pouze na základě reflexe dřívějších setkání s tím „čtvrtým“ nefilosofické povahy.

Filosofie tedy nemůže představovat žádnou náhradu za náboženství ve smyslu „vazby na to čtvrté“, ale může být na druhé straně tou nejostřejší kritikou náboženství pokleslého, které se pokouší z toho „čtvrtého“ učinit jsoucno (např. subjekt, který je dynamickou integritou vnitřního a vnějšího).

Odmítnutí theismu jako zpředmětnění toho „čtvrtého“. Smysluplnost jednoho druhu ateismu.

(krouž. blok, č. 80/050; Praha, 801110-1.)